

KÉPZŐK KÉPZÉSE

LÉTKÉRDÉS A MINŐSÉG

Egyedülálló programot kínál az országban az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Karán működő Neveléstudományi Doktori Iskola – kezdi a képző bemutatását az iskola vezetője, Bábosik István professzor. A hallgatók között szép számmal vannak olyan műszaki vagy mezőgazdasági képzettséggel rendelkező szakemberek is, akiknek kutatásaiban a speciális szakmai ismereteken túl meghatározó szerepet játszik a pedagógia.

- *Professzor úr, hogyan sikerült ilyen sokszínű és nagy területet átfogó programkínálatot kialakítaniuk?*
- A doktori iskola fő programjának elnevezése: *Neveléstudományi kutatások*. Tágabban értelmezve ezt a fogalmat, beleférnek ebbe a neveléstudomány klasszikus területei, így többek között a nevelélmélet, a pedagógiatörténet, az oktatáselmélet, illetve a tantárgy-pedagógiák humán és reál oldalról egyaránt. Mi képezzük az egyetemi végzettséggel rendelkező gyógypedagógusokat, konduktorokat is, és mi képezzük a mérnöktechnikárokat is mind a műszaki, mind a mezőgazdasági területről.

A spektrum azért lett ilyen széles, mert időközben egyes doktori programokat átmenetileg felfüggesztett a Magyar Akkreditációs Bizottság. Ilyen sorsra jutott a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, a Szegedi Tudományegyetem pedagógiai doktori képzése, a veszprémi Pannon Egyetem nyelvpedagógiai doktori képzése is, ahonnan a MAB felkérésére mi vettük át a hallgatókat. Azért tehetjük ezt, mert a saját szakmai kapacitásunkon túl vannak partnerintézmények is, amelyek részt vesznek a képzésben. Ilyen közreműködő partnerek például, ha a téma megkívánja, a Szent István Egyetem, az előbb említett BMGE, a Budapesti Műszaki Főiskola, a nemzetközi hírű Pető András Intézet, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem és természetesen az ELTE Bölcsészettudományi, Természettudományi, Gyógypedagógiai, Tanító- és óvóképző Karainak fokozattal rendelkező oktatói. Ez a széles szakmai spektrum teszi lehetővé, hogy ilyen sokféle képzést főljáljunk.

- *Ezek a lehetőségek nyilvánvalóan még vonzóbbá teszik a jelentkezők számára a programot, önöknek azonban komoly gondot okozhat a képzés egységének megteremtése. Hogyan tudják megoldani ezt a feladatot?*
- Jelenleg a képzésben kb. 250 magyar és mintegy 50 külföldi hallgató vesz részt. Az utóbbiaknak angol és német nyelven biztosítjuk az oktatást. Ahhoz, hogy ilyen hallgatói létszámmal magas színvonalon és egységes követelmények szerint tudjunk dolgozni, kétciklusúvá alakítottuk a képzésünket. Ez azt jelenti, hogy van egy kötelező szakasza a képzésnek. Az ide kapcsolódó tanegységek minden felvett hallgató számára kötelezőek. Ezt egészítik ki azok a tanegységek, amelyeket csak a pedagógia szakot nem végzetteknek hirdetünk meg. Ilyen módon egyenlítettük ki a hallgatók előképzettségét. Ezután következik a speciális fázis, amelynek során a doktoranduszok saját témájuknak megfelelően különböző, minden tudományos fórum által jóváhagyott alprogramokban folytatják tanulmányaikat és kutatásaikat. A doktori iskolánknak egy neveléstudományi, egy andragógiai, egy pedagógia-történelmi és egy tanulás-, tanításelméleti alprogramja van, amelyeknek gondozói a Neveléstudományi Intézet tanszékei. Az alprogramok mellett önálló programként működik az angolnyelv-pedagógiai program, amelynek gazdája az ELTE Bölcsészettudományi Karának Angol-Amerikai Intézete. Talán mondanom sem kell, hogy itt az oktatás angol nyelven folyik.
- *Honnan érkeztek a külföldi hallgatók, és vajon miért éppen Magyarországot választották kutatási célpontul*
- Azt nem állítom, hogy a doktori iskolánk világhírű iskola, de az biztos, hogy nemzetközi vonatkozásban is jó neve van. Többször kaptunk már pozitív visszajelzéseket, elismerő levelet külföldről. Volt japán hallgatónk, vannak svájci, német, izraeli, szaúd-arábiai hallgatóink is. A jelentkezők többségükben komoly szakmai – publikációs és kutatási – háttérrel rendelkeznek. Annak, hogy miért éppen bennünket választanak, különböző okai vannak. Az egyik fontos szempont az lehet, hogy Magyarország uniós tagállam. Aki tehát itt végez, az uniós diplomát kap. A másik, hogy az ELTE a nemzetközi ranglistákon is előkelő helyet foglal el, tehát az itt szerzett diploma honosítása nem ütközik akadályokba. Fontos szempont lehet az is, hogy nálunk jól szervezeten folyik a képzés. A hallgatóink folyamatosan, megszakítások nélkül dolgozhatnak. Ha egy hely megüresedik az oktatógárdában, azonnal beállítunk egy hozzáértő és megfelelő fokozattal rendelkező másik kollégát. Ez nem mindenütt van így. Tudok olyan országról, ahol a doktori képzés akár 10-12 évet is igénybe vesz, mert például a témavezető vagy az oktatók külföldre utaznak, ami ilyen esetekben a képzés felfüggesztését jelenti. Mivel a külföldi hallgatóknak költséges a képzés, nem szívesen kockáztatnak, hanem folyamatosan és intenzíven dolgoznak. Természetesen a konzulens is nagyon figyel arra – ez persze a magyar és a külföldi hallgatóra egyaránt vonatkozik –, hogy olyan színvonalú disszertáció születessen, amelynek reményteljes a megvédése. Ha ugyanis sikertelen

a védés, csak két év múlva ismétellhető, ami időben és anyagiakban egyaránt óriási veszteség.

- *A magyar doktoranduszok számára ugyancsak komoly anyagi megterhelést jelent a képzésben való részvétel. Aki pedagógiai területen, oktatási intézményben dolgozik, annak nem kis feladat fél évenként kettőszázezer forintot előteremteni. Hogyan tudják ezt mégis teljesíteni a hallgatóik?*
- *Vannak ösztöndíjas hallgatóink, az ő számuk azonban évfolyamonként mindössze 4-5 fő. A munkaviszonyban állók számára a képzés költségtérítéses. Szerencsére sokan kapnak támogatást a munkahelyüktől, ami egyben arra is utal, hogy egy-egy intézmény fontosnak tartja a tudományos fokozat megszerzését. Ha pedig valakinek van egy hosszabb ívű, perspektivikus pályaképe, akkor ezt a lépést semmiképpen sem hagyhatja ki.*
- *Bármely doktori iskola munkájának fontos mutatója a kutatások közzététele. Az önök iskolájának e tekintetben milyen eredményei vannak?*
- *A hallgatók számára folyamatosan próbálunk publikációs lehetőséget biztosítani. Már a címében is ezt bizonyította első magyar nyelvű kötetünk: *Új tehetségek és kutatási eredmények a hazai neveléstudományban*. A külföldi hallgatókra való tekintettel a későbbi kötetekben már angol és magyar nyelven tettünk közzé publikációkat. Mi rendeztük meg a neveléstudományi doktoranduszok első országos konferenciáját, amelynek tanulmányait két kötetben jelentettük meg magyar nyelven. Sajnálatos tény, hogy ennek a konferenciának más képzőintézményekben nem lett folytatása.*

Az utóbbi időben más típusú kiadványokra tértünk át. Egy posztdoktori sorozat keretében, tanulmánykötetekben mutatjuk be végzett hallgatóink kutatási eredményeit. Az Okker Kiadónál 2007-ben megjelent kötet címe - *Pedagógia és személyiségfejlesztés* - doktori iskolánk *ars poeticájának* tekinthető. Mi ugyanis azt kutatjuk a hallgatóinkkal, hogy a pedagógia milyen módon járul hozzá a személyiségfejlesztéshez, hogyan növeli a folyamat hatékonyságát. Ez a kötet, amelyben 31 tanulmány olvasható, arról is tanúskodik, hogy szinte minden magyar felsőoktatási intézményben jelen vannak a végzett hallgatóink, akik a neveléstudomány szakmai élvonalát képviselik. A közeljövőben megjelenő kötetben újabb 22 szerző tanulmánya lát napvilágot.

- *Ön hogyan foglalná össze a doktori iskola ars poeticájának legfontosabb elemeit?*
- *A személyiséget több oldalról lehet vizsgálni. Vizsgálja a pszichológia, amely döntően a személyiség jelenségtanával, strukturájával foglalkozik, tehát leíró jelleggel magát a jelenségekört elemzi. A szociológia szintén a személyiség jelenségtanával foglalkozik, de ebben a megközelítésben elsődleges szerephez a személyiség környezete jut. Mindezzel ellentétben a neveléstudomány a személyiség fejlesztésének lehetőségeit, törvényszerűségeit, útjait, technikáit, a fejlesztéshez szükséges hatásszervezés problémakörét, tehát a fejlesztés összetevőit kutatja. Ez a mi ars poeticánk.*

Nézzünk erre vonatkozóan néhány példát! A *Pedagógia és személyiségfejlesztés* című kötet első része, amely több tanulmányt foglal össze, a személyiség ösztönző-reguláló komponenseinek – mint például a szokásrendszer, a meggyőződések – fejlesztési lehetőségeit keresi. Hangsúlyozom, nem az ösztönző-reguláló komponensek sajátosságait vizsgáljuk, hanem ezeknek a fejlesztését kutatjuk. A kötet második részének középpontjában a személyiség szervező-végrehajtó komponenseinek, tehát az ismereteknek, a jártasságoknak, a készségeknek, a képességeknek, az adottságoknak a fejlesztése áll. A következő kérdéskör a személyiségfejlesztés optimalizálása. Ennek kapcsán arra keresünk választ, hogy milyen feltételrendszer mellett válhat ez a folyamat hatékonyabbá. Újabb fejezetet képvisel a pedagógus mint személyiségfejlesztő tényező. Itt sem a pedagógus előéletét, képzésének történetét, annak alakulását vizsgáljuk, hanem azt, hogy milyen módon járulhat hozzá a pedagógus a személyiségfejlesztéshez. Hasonlóképpen közelítjük meg a tankönyveket is: nem a tankönyv történetét, nem a tartalmát elemezzük, hanem azt, hogy milyen megoldásmódokkal tehető hatékonyabbá. Természetesen nem zárjuk ki a vizsgálatból a történetiséget sem, de a pedagógiatörténetben is azt keressük, mit hasznosíthatunk azoktól az elődöktől, akiknek az elképzeléseiben fontos szerephez jutott a személyiségfejlesztés.

Az új kötet *A korszerű iskola funkciói* címet viseli. A középpontjában pedig az áll, hogy milyen új fejlesztő funkciók, motivációs megoldásmódok vihetők be az iskolába, amellyel a gyerekek aktivitását és egyúttal a képzés, a fejlesztés eredményességét is fokozhatjuk.

- *A személyiségfejlesztés előtérbe helyezése véleménye szerint kiutat jelentene az iskola számára a jelenlegi válságból?*
- A jelenlegi iskolarendszer az ismeretközvetítést helyezi előtérbe, és elfeledkezik a személyiségről. Manapság sokat emlegetett fogalom a kompetenciák fejlesztése. Ez jó irány, de ha a kompetencialistákat nézzük, az látjuk, hogy most is a kognitív kompetenciák dominálnak, pedig nyilvánvaló, hogy a személyiséget ennél sokkal árnyaltabban kell megközelíteni. Ha például háttérbe szorul a motivációs kompetenciák fejlesztése, könnyen támadhatnak zavarok az iskolai életben, illetve a tanulók személyiségének formálódásában. Be kell látnunk, hogy a személyiségfejlesztés csak tevékenységi folyamatban valósítható meg. Az unalom, a tétlenség stimulálja a destruktivitást. Mindebből az következik, hogy olyan vonzó tevékenységi lehetőségeket kell felkínálni a gyerekeknek, amelyek biztosítják a fejlődését, ugyanakkor nem adnak módot a tétlenségre. Ezért nem szabad a szabadidőt sem üresen hagyni. Nagy kár, hogy az iskolák ezt manapság nem tartják fontosnak, pedig az erre szánt energia hosszú távon bőségesen megtérülne. Tudomásul kell vennünk, hogy a személyiségnél bonyolultabb képződmény nincsen, és nem lehet hozzá avatatlan kézzel nyúlni, mert abból csak bajok, deficitek származnak.

Példának okáért a mi intézetünkben vizsgáltuk a spontán kirekesztődést mint iskolai ártalom problémáját, amelynek lényege, hogy bizonyos tanulói rétegek spontán

kirekesztődnek a fejlesztési folyamatból. Nálunk a szűk szakmai körökön túl nem nagy visszhangja támadt ennek a jelenségnek, pedig megvannak a technikái annak, hogyan lehet ezt kompenzálni. Érdekes és izgalmas eredményeket hozott az a vizsgálat is, amely azt kutatta, hogy a szabadidős programok hogyan hatnak a roma és nem roma tanulók magatartására és teljesítményére.

Reményeim szerint ez a néhány példa azt is igazolja, hogy a neveléstudomány nemcsak elméleti síkon foglalkozik a személyiség fejlesztésével, hanem követhető ajánlásokat kínál az iskolák, a gyakorlat számára. Ezért jó, hogy sok a hallgatónk. Minél többen vannak, annál inkább beszivárognak az ajánlásaink, az új felismerések a köztudatba, a képzésbe. Meggyőződésem, hogy egy doktori iskola fejlesztő hatása nem áll meg a hallgatók körében, hanem szétsugárzik. Mivel nálunk az ország egész területéről vannak doktoranduszok, és a többség vidéki felsőoktatási intézményből kerül ki, biztos vagyok abban, hogy ők továbbviszik ezt a tudást mind a publikációkon, mind az oktatáson keresztül.

- *A szakképzésben, szakoktatásban tevékenykedő szakembereknek különösen nagy szükségük lenne erre a gyakorlatias elméletre, hiszen ezen a területen halmozottan jelentkeznek olyan problémák, mint a lemorzsolódás vagy a kirekesztődés.*
- Statisztikai tény, hogy a szakképzésbe áramlik be a tanulók legnagyobb százaléka. Ezt a szakképzést előkészítő iskolai oktatás is tudja, de az a probléma, hogy erre a képzésre még sincs kellő előkészítés. Ezt a hallgatóink vizsgálatai is bizonyítják. Az iskoláknak azt kellene megérteniük, hogy nem a gimnáziumra, hanem elsősorban a szakképzésre kell előkészíteniük a diákok többségét. A tanulók ugyanis nagy képzési, sőt szocializációs deficittel lépnek be a szakképzésbe. Emiatt morzsolódnak le aztán nagyon sokan, és emiatt nem tudják a szakmát sem megszerezni. Ezen változtatni csak óriási erőfeszítésekkel lehet, de megkerülni a problémát semmiképpen sem szabad.

A szemléletváltás a jövő szempontjából különösen fontos, hiszen a társadalomnak és az országnak hosszú távon van szüksége képzett munkaerőre. Ma már nem elég az, hogy adott régióban létesítenek egy nagyüzemet. Ahhoz szükség van olyan munkaerőre, mely azt működtetni is tudja. A jövőben létkérdés az ország szempontjából a minőség. Létkérdés mind az egyén, mind a közösség számára, hogy képzett és rugalmasan váltani tudó munkaerő álljon rendelkezésre. Ehhez pedig megfelelően működő iskolák kellene. A felemelkedés talpköve az iskola, vagy másként fogalmazva, az iskola a társadalom bölcsője. Bármennyire is agyoncsépeltek tűnik ez a hasonlat, azok, akik hittek benne, a számukra kedvező és sikeres megoldást választották.

Tóth Etelka